

Література:

1. Цілі сталого розвитку 2016-2030. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 1966 року / База «Законодавство України».
3. One in Five Children, Adolescents and Youth is Out of School / UNESCO, 2018.
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База «Законодавство України».
5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // База «Законодавство України».
6. Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. № 273 / Кабінет міністрів України.

ХАРАСМЕНТ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Кіріллова А. О., Лафа К. С.

*Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради
annaoleksandrivna22@gmail.com*

Незважаючи на те, що процес домагання сьогодні широко поширений і набуває різних форм, ми хотіли б звернути увагу на харасмент як один із видів насильства, який замовчується, а не позначається як домагання. Термін «харасмент» має на увазі порушення особистих кордонів, підпорядкування, утиск, приниження і вторгнення в приватне життя.

Метою нашої роботи є аналіз наукової літератури, яка присвячена темі харасменту, а особливо його вияву в сфері вищої освіти.

З точки зору соціології, харасмент – це поведінка, що відхиляється від норми, тобто різновид девіантної поведінки. Суб'єкт харасменту може не порушувати правила, норми або закони, але в будь-якому разі він порушує культурні норми взаємодії, що тягне за собою негативні наслідки.

На основі аналізу національного законодавства ми дійшли висновку, що поняття «сексуальне домагання» закріплено в загальному законодавстві, хоча сам термін «харасмент» не використовується [1, с. 35]. У рамках Закону України «Про забезпечення прав та можливостей жінок та чоловіків» ми знаходимо те, що сексуальне домагання – дії сексуального характеру, виражені вербально (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають особу, яка перебуває у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування [3].

Питання харасменту є предметом наукових розвідок ряду фахівців, зокрема, таких як: І. Бухтіярова, А. Ведернікова, О. Корнір, В. Корсунська, В. Лапін, І. Лопушинський, О. Сорока, А. Стариченко, О. Стрельченко, О. Харитонova та ін.

Науковці роблять акцент на тому, що гендерний харасмент може мати місце в різних сферах життя, таких як робота, сім'я, громадський простір та освіта – місця, де існує певна субординація чи де люди повинні перебувати в приміщенні протягом певного проміжку часу. Він може бути засобом залякування та мобінгу і набувати форми вербального, невербального або психологічного насильства, спрямованого на контроль, приниження або зневагу людей з причини їхньої статі або гендерної ідентичності [1, с. 36].

Практично кожна людина стикається з гострою необхідністю бути залученою в освітній процес і в освітнє середовище протягом відносно тривалого періоду часу. Однак

вирішення проблем харасменту в рамках вищої освіти та розробка засобів його протидії все ще є недостатньо вивченими [2, с. 27].

Хоча важливо зазначити, що в рамках ст. 53 Закону України «Про освіту» [5], здобувачі освіти мають право, зокрема, на: повагу людської гідності; захист під час освітнього процесу від приниження честі та гідності, будь-яких форм насильства та експлуатації, булінгу, дискримінації за будь-якими ознаками. З іншого боку ст. 54 Закону України «Про освіту» захищає аналогічні права педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників. Проте явище освітнього харасменту все одно існує в сучасному світі.

Освітній харасмент – поведінка учасника освітнього процесу, спрямована на іншого учасника освітнього процесу, яка переслідує, залякує, принижує або створює небажану ситуацію в конкретному освітньому чи позаосвітньому контексті.

Найчастіше харасмент проявляється у вигляді: сексуальних домагань та погрози за відмову; висловлювань, які містять сексуальний підтекст; образливих фраз та принижень, які стосуються зовнішності особи, з акцентом на певні статеві ознаки, статеvu приналежність; «дружніх» обіймів, поплескувань та інших варіантів дотиків, що викликають обурення, неприязнь у об'єкта цих дій; настирливої уваги чи ігнорування, необ'єктивної оцінки, що супроводжується гендерно забарвленими коментарями, є наслідком відмови чи категоричної поведінки об'єкта зазначених дій.

Прояви харасменту в закладах вищої освіти можуть існувати в рамках кількох систем:

1) «викладач-здобувач освіти»: стосунки між дорослими наповнені негативними зауваженнями з приводу зовнішності, уїдливіми і принизливими зауваженнями з приводу інтелектуальних здібностей, а компліменти принизливі. Особу піддають сексуальним домаганням і маніпулюють тим, що вона може «провалити» іспити. Однак такі випадки тримають у таємниці, бо жертв попереджають про наслідки розголошу. У такому випадку ми говоримо про зловживання владою.

2) «здобувач освіти-здобувач освіти»: сексуальні домагання включають вимогу до незайманих дівчат вступати в інтимні стосунки за примхою лідерів групи. Акти домагань включають образливі висловлювання, свист, «замикання жертви в кутку кімнати», настроювання однолітків проти жертви і глузування. Дівчата зазнають психологічного тиску, більшість із них під впливом сторонніх змушують приєднатися до так званої «зграї» та отримати статус «своїх». Ті, хто не підкоряється вимогам та не вступають в інтимні стосунки, зазнають тиску, що поступово переростає в цькування, булінг [4, с. 113].

Розглядаючи питання харасменту в закладах вищої освіти, ми дійшли висновку, що домагання в суспільстві відбуваються між людьми, незалежно від їхніх соціальних ролей. Та іноді процес затягується (необмежений час) та триває роками, тому потребує вживання чітких заходів його протидії, що створюватиме середовище, де кожен учасник освітнього процесу почуватиметься в безпеці та захищеності. Це сприятиме розвитку здорової та продуктивної академічної спільноти.

Література:

1. Загоруй Л. М., Загоруй І. С. Харасмент як вид гендерної дискримінації. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2023. Вип. 2 (102). С. 34–45.

2. Мосейко А. Г. Проблеми харасменту у вищій освіті та засоби протидії. *Матеріали III Всеукраїнського форуму ВВПЗ ДГУ*. 2022. С. 26–29.

3. Про забезпечення прав та можливостей жінок та чоловіків. Закон України. Редакція від 03.08.2023. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 52, ст. 561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.

4. Корсунська В. В. Харасмент в освітніх закладах. *Матеріали II Всеукраїнського форуму «Соціально-психологічні та правові аспекти протидії насиллю в освітніх закладах»*. 2021. С. 111–115.

5. Про освіту: Закон України. Редакція від 16.08.2024. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39. ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

ЖІНКА ЯК ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМА В ЛІТЕРАТУРІ УКРАЇНСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Литвин Л. М.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
chapel2012@ukr.net*

Актуальність. Переосмислення української середньовічної літератури з погляду жіночого і чоловічого досвіду є нагальною літературознавчою проблемою, розв'язання якої дозволить повніше уявити художнє бачення місця жінки в житті середньовічного соціуму.

Мета цієї роботи — окреслити найбільш виразні тенденції творення жіночих образів в українській середньовічній літературі.

Методика й організація дослідження. Гендерне літературознавство, яке дає змогу інтерпретації тексту крізь призму понять фемінного і маскулінного, дозволяє повніше дослідити поведінку депривованих суспільством особистостей, зокрема жінок.

Сучасні літературознавчі гендерні студії українського письменства представлені працями В. Агеєвої, Т. Гундорової, Н. Зборовської, Р. Мовчан, О. Забужко, С. Павличко, Г. Улюри та ін. Щодо вивчення гендерного аспекту середньовічної літератури, то його принагідно торкалися О. Зінченко, О. Сліпушко, Д. Сироїд, Ю. Пелешенко, а найбільше – О. Щербак.

Українські середньовічні літописи, слова, житія, Києво-Печерський патерик сповнені жіночими образами, які мають, проте, другорядне значення в задумі автора. Виняток становить образ княгині Ольги, потужний заряд якого переходить від середньовічних до барокових літописів. Середньовічні автори були релігійними особами чоловічої статі, отже, їхній християнський світогляд виявлявся у створення художніх образів творів.

Перший натяк на українську жінку-поетку знаходимо у В. Шевчука, який в одному із рукописних пісенників XVIII ст. прочитав акровірш з іменем авторки Анисії [1, с.11]. Окремі дослідники припускають авторство княгині Ярославни – «Слова о полку Ігоревім», княгині Ольги – окремих частин Галицько-Волинського літопису, але головними авторами і читачами давньої літератури були чоловіки, належні до вищої верстви.

Жінки, зображені у цей час, О. Щербак поділяє на кілька груп: історичний тип жінки, тип релігійної жінки, тип жінки-грішниці [4]. В основі цього групування жіночих образів лежить біблійний погляд на функцію жінки. У середньовічній літературі закріпилися гендерні стереотипи, зокрема про роль жінки в суспільстві, родині і сім'ї, про характер її сексуальності [2; 3].

В українській середньовічній літературі жіночий образ найчастіше носив соціальний статус княгині. Її життєві цінності зводяться до служіння чоловікові. Про депривований стан жінок свідчить те, що не всі вони називаються на ім'я (грецька черниця, Мономахівна, княгиня Всеволодова, княгиня Романова), більшість імен із вказівкою на батька (Янка Всеволодівна, Анна Юрійвна) або на чоловіка (Катерина Петрилівна – дружина Святослава Ольговича, Гремислава, дружина Лешека Білого). Часто є вказівка на титул – Рогніда Полоцька, Анна Візантійська, Інгігерда Шведська. Жінки, коханки князів, називаються просто – Малуша, Настка, а їхня функція полягає в сексуальному задоволенні потреб князя.

В образі княгині виокремлюється лише одна риса, наприклад, прийняття чернечого постригу по смерті князя, добротність на користь церков і монастирів. Як